

Josip Antolović

TEILHARD DE CHARDIN I POBOŽNOST SRCU ISUSOVU

Malo je koji učenjak XX. stoljeća iz redova klera pobudio toliko zanimanja i simpatija za svoje znanstvene rasprave o prošlosti i budućnosti svemira, zemlje i čovjeka kao isusovac otac Teilhard de Chardin, svjetski poznati antropolog i religiozni pisac. Bečki nadbiskup kardinal König, i sâm učenjak i stručnjak za povijest religija, tvrdi da se »Teilhard de Chardin borio mnogo godina kako bi sagradio most između znanosti i vjere i tako je kao antropolog i kao svećenik sjedinio znanstvenu i religioznu spoznaju duše«.

Otac Teilhard de Chardin umro je g. 1955. u New Yorku, 7 godina prije otvorenja II. vatikanskog sabora, na kojem je njegova misao bila prisutna u mnogim raspravljanjima pa je ušla i u neke saborske dokumente. Nije nam svrha da dademo prikaz cjelokupnog rada oca Teilharda de Chardina, jer to bi zahtijevalo čitavu knjigu, već se želimo ograničiti na njegov odnos prema pobožnosti Srcu Isusovu. Svrha je ovog prikaza više informativna nego strogo znanstvena, no to ništa ne umanjuje stvarnu objektivnost onoga što ćemo iznijeti, jer za to nam jamče autoriteti onih koji su dobro poznavali bilo samoga o. Teilharda, bilo njegovu misao, kao npr. o. D'Ouince SI, dugogodišnji urednik revije *Etudes* i Teilhardov poglavar kroz 10 godina, o. Emil Rideau SI i o. Paul Wenisch SI.

Unatoč tome što iz Teilhardove duhovne ostavštine ne mora biti sve prihvatljivo, ipak svi priznaju da su njegove kristološke misli vrlo blize sv. Pavlu, a tako je mislio i on sâm. On piše: »Sveti je Bruno, kaže otac de Grandmaison, želio nasljedovati Krista samotnika; sv. Franjo nastojao je i želio da vlada Krist siromah; sv. Dominik Krist istina, sv. Ignacije Lojolski Krist vođa . . . A tko će pronaći sredstva da zavlada Krist Alfa i Omega — Krist sv. Pavla, univerzalni Krist? Svojim životom ili smrću ja ću biti mali preteča toga čovjeka, toga pokreta . . .«

Duboka i proživljena kristologija, što je posve prirodno, vodila je oca Teilharda do središta, do Kristova Srca, do iskrene pobožnosti prema Srcu Isusovu. Put do te pobožnosti započeo je već u njegovu djetinjstvu, u kojem je Teilhard prema vlastitoj izjavi od majke primio žarku ljubav prema Kristu i pobožnost prema njegovu Presvetom Srcu. O. Henri de Lubac tvrdi da je o. Teilhard de Chardin u svome brevijaru uvijek nosio sličicu Srca Isusova, nadalje da je on na prve petke u mjesecu običavao služiti zavjetnu misu Srca Isusova i moliti Litanije Srca Isusova, koje su mu se izvanredno sviđale pa ih je stoga uvijek veoma cijenio. Sam o. Teilhard u svojim »Spisima iz vremena rata« kaže: »Svemir sigurno može jedino stajati u Kristu. Ako istražujemo na koji način može postojati, tada nam Sveto pismo daje silan odgovor: na vlastitostima što se pridaju Utjelovljenoj Riječi, a Crkva ih je tako divno sakupila u Litanijama Srca Isusova.«

Ocu Teilhardu bila je izvanredno draga molitva što ju je sastavio poljski isusovac o. Gašpar Družbicki, a koji je živio u XVII. stoljeću te je umro 8 godina prije poznatih događaja u Paray-le-Monialu, kad je Gospodin tajne svoga Srca povjerio redovnici Margareti Alacoque. Tu je molitvu o. Teilhard uvrstio u svoje razmatranje o »Misi nad svijetom« te dodao da će se buduće čovječanstvo jasnije upoznati »u njezinim vatrenim riječima«. Evo te molitve: »Gospodine, ti me uključi u najunutrašnju srž svoga Srca! I ondje me onda zadrži, raspali, očisti, pretvori u oganj, uzdigni gore, dok posve ne postanem ono što želiš da budem, i to potpunim uništenjem moga ja!« Smisao je: čovjek mora najprije umrijeti svojoj sebičnosti.

Kad god mu se pružila prilika, Teilhard de Chardin se u svojim pismima, dnevniku i bilješkama iz duhovnih vježbi neprestano navraćao na blagdan Srca Isusova, na prvi petak u mjesecu, na blagdan sv. Margarete Alacoque ili, napokon, na Paray-le-Monial. Tako npr. u svome dnevniku pod nadnevkom 10. lipnja 1923. bilježi ovo: »Blagdan Presvetoga Srca . . . Oganj. O, da se i ja preoblikujem u njega, ja i sve da se suobličim Njemu . . .«

U duhovnim vježbama g. 1939. zabilježio je ovo: »Prvi prosinac, prvi petak. Dopustiti da budem preobražen od volje, a koja je Srce našega Gospodina.« U duhovnim vježbama g. 1942. bilježi: »17. listopada, blagdan sv. Margarete Marije. Istinska, bitna, trajna vrijednost pobožnosti Srcu Isusovu sastoji se u tome što nam objavljuje i upravlja nas na Kristovo središte.«

I mnoga pisma oca Teilharda aludiraju na pobožnost Srcu Isusovu. Jednu zbirku njegovih pisama izdala mu je Teilhard Chambon, njegova nećakinja, pod naslovom »Postanak jedne misli«. Ta su pisma njoj upravljena, i to baš onda kad je boravila u Paray-le-Monialu, gradu Srca Isusova. Ona su takva da im nije potreban nikakav komentar. Čitajući ih, dobivamo dojam kao da ih je pisala sama sveta Margareta Alacoque.

Evo nekih izvadaka! »Srce našega Gospodina, uistinu, neizrecivo je i zasićuje naš duh. U njemu je sadržana sva stvarnost i odgovara svim potrebama duše. Kad o njemu razmišlja, duh posve izlazi izvan sebe.

Sutra je blagdan Presvetoga Srca. Ono je prije svega učitelj unutar-njega života. Osjećam da bih ga, odrekavši se svega pouzdanja u samoga sebe, morao moliti da oživi moj duh i duše onih do kojih mnogo držim...

Želim jedino da budem sluga kome Učitelj daje mjesto u svome Srcu, i to ono koje sam hoće i koji želi samo to da budem vjeran...« Tu je jasna aluzija na blaženog Klaudija de la Colombiërea, što ga je sâm Gospodin u svojim objavama sv. Margareti Alacoque nazvao »vjernim slugom«.

»... Želim te obavijestiti da ću na početku danâ molitve što si ih tako sretno odlučila provesti u Paray-le-Monialu misliti na tebe. Od svega onoga što pripovijeda sv. Margareta neke su me stvari naročito pogodile: mislim na viđenje u kojem je sebe promatrala kao tamni atom što se želio izgubiti u središtu Srca Isusova, prepunom svjetla, te doživio kako je nesposoban onamo doći, a to ga je središte ipak k sebi snažno privlačilo...

Sutra na prvi petak godine mnogo ću moliti za tebe. Neka Presveto Srce učini da u njemu što više napreduješ i pronadeš istinsku radost života...

Svidjet ćeš mi se najviše po tome ako se nakon primitka ovog pisma ne budeš beskorisno mučila, već ako u Srcu našega Gospodina pronadeš mir bez ikakve tjeskobe i brige...

Kad si tako blizu našega Gospodina, pod utjecajem njegova Srca (u duhovnim vježbama u Paray-le-Monialu), moraš ga moliti da nam dade najveću ljubav prema sebi, tako da on bude snaga i blaženstvo našega života...«

U jednom autobiografskom vrlo opširnom spisu, koji je napisao g. 1950., pet godina prije smrti, u bilješkama »svom dragom prijatelju ocu d'Quinceu« zabilježio je ovo: »U onom času pokazalo se kako je u povijesti moga života bila transcendentalna ona pobožnost kojom me moja majka nikad nije prestajala hraniti: pobožnost Srcu Isusovu... Teško bi mi bilo protumačiti do koje se dubine i kakvom snagom razvio moj religiozni život (čemu sam se vrlo divio), a sve pod znakom Kristova Srca...«

Iz svega navedenoga jasno se vidi kakvu je duboku pobožnost prema Srcu Isusovu gajio o. Teilhard de Chardin. I tu je riječ o pravoj, istinskoj, vjerodostojnoj pobožnosti, koja se sastoji u pijetetu i odanosti prema Kristovoj ljubavi, simboliziranoj u njegovu Srcu. O. Teilhard je ovako sintetizirao tu pobožnost: »Kristova Ljubav — Sveto Srce« i »Pobožnost Svetoga Srca ili Kristova Ljubav«.

Nije onda nikakvo čudo da je Teilhard de Chardin bio ne samo velik učenjak već i vrlo pobožan svećenik i redovnik, koji je mnogo držao do raznih pobožnih vježbi, a kojima je podržavao i pothranjivao svoju religioznost. O. d'Ouince svjedoči da je Teilhard bio vrlo savjestan u obavljanju svojih pobožnih vježbi. Danomice je razmatrao čitav sat, služio svetu misu, a za nju se četvrt sata zahvaljivao, molio je krunicu, čitao duhovno štivo, dva puta na dan po četvrt sata ispitivao savjest te uveče 20 minuta proveo u klanjanju pred Presvetim Oltarskim Sakramentom. Vjeran je bio i posebnom ispitu savjesti.

Kad je jednom na znanstvenom putovanju obolio od upale očiju te nije mogao čitati, zamolio je anglikanca g. Barboura, dobrog poznavaoca latinskog jezika, da mu naglas čita brevijar. Sve te zajamčene činjenice navode nas na siguran zaključak da je Teilhardova pobožnost Srcu Isusovu sačuvala u njemu uvijek dobrog i duboko pobožnog redovnika. A to je svakako bio velik plod te pobožnosti.

Očito je i prema sv. Margareti: ako se pobožnost Srcu Isusovu prakticira u svojoj punini, onda uključuje ljubav prema Kristu bez granica, potpuno predanje, a sve to opet dovodi do heroizma.

Pobožnost Srcu Isusovu Chardin je nastojao proživljavati i prakticirati u punini. To govorimo imajući u vidu ne samo njegovu potpunu vjernost prema životu molitve, nego osobito i njegovu herojsku poniznost i poslušnost.

On je doživio najveće poniženje koje čovjek intelektualac može doživjeti. Bilo mu je dopušteno da smije izdavati samo strogo znanstvene spise — u smislu pozitivne ili egzaktne znanosti — a strogo mu je bilo zabranjeno izdavanje bilo kojeg spisa iz filozofije i religije. Svi njegovi spisi te prirode izdani su tek poslije njegove smrti. O njemu su izricali vrlo stroge sudove ljudi koje je on genijalnošću veoma nadmašivao. Dva puta bio je otpremljen iz Pariza: prvi put u Kinu, gdje je pridonio pronalasku »pekinškoga čovjeka«, a drugi put u SAD, i to s nalogom da se u Francusku više ne vraća. I tu se nije radilo o premještanju, već o pravom izgnanstvu.

Sve ga je to stajalo mnogih žrtava, jer je morao ostaviti ne samo prijatelje i pobornike svojih znanstvenih nastojanja već i najdraže polje apostolata, na kojem je duhovnim vježbama, sabranjima i razgovorima postizavao najveće uspjehe baš među visokim i utjecajnim intelektualcima. Na sve to nije ipak nikada ni riječima, ni najmanjim neraspoloženjem reagirao, niti je pokazivao nezadovoljstvo, već je uvijek ostao smiren, vedar i Bogu i svome zvanju odan.

Njegov pariški superior o. d'Ouince isposlovao mu je od generala reda oca Janssensa da može poći u Rim i posjetiti jednog kardinala te mu izložiti svoje ideje. Kad je odlazio iz Pariza, rekao je svome superioru:

»Običi ću oca generala. Reći ću mu sve što mi leži na srcu, sve što osjećam, no to će biti bez trunka mržnje ili zlovolje.«

Francuska vlada ponudila je Teilhardu de Chardinu profesorsku katedru na College de France. To je bila najviša katedra što ju je Francuz mogao poželjeti, a nikad prije nije na njoj predavao koji francuski isusovac. Teilhardov pariski superior pisao je ocu generalu u Rim, moleći ga da njegov podložnik i subrat smije prihvatiti tu lijepu ponudu. Na taj bi način mogao još više proširiti svoj apostolat baš u svijetu znanosti. I do tog je apostolata samome ocu generalu Janssensu bilo veoma stalo, štoviše, on ga je u jednoj svojoj poslanici čak stavio na prvo mjesto. No odgovor je u slučaju oca Teilharda de Chardina — iz razloga koji nisu za javnost — bio negativan. Kad je bio priopćen ocu Teilhardu, odgovorio je samo kratkom rečenicom: »Bog je velik, moramo slušati!« I više je on tješio svoga kućnog poglavara nego ovaj njega, makar da je s tom namjerom došao u njegovu sobu.

Teilhardu de Chardinu dive se mnogi kao velikom učenjaku. Poštivajući i cijeneći njegova znanstvena dostignuća, kao kršćanin i redovnik isusovac usudujem se ipak ustvrditi da je bio kudikamo veći time što je znao slušati zakonitu vlast i onda kad je to bilo teško i kad je to od njega zahtijevalo herojske žrtve. Sve su to bili divni duhovni plodovi njegove duboke i iskrene pobožnosti Srcu Isusovu. A ta se pobožnost temeljila na njegovoj velebno zamišljenoj kristologiji, koju bar letimično promoviramo.

Krist je središte svemira. Iz toga slijedi da čitav svemir mora biti sjedinjen u Kristu. Kako je pak Teilhard baš u Srcu Kristovu gledao najviši centar općega izjarivanja iz Krista, posve je shvatljivo da je Srce Isusovo u njegovoj duhovnosti imalo tako odlično mjesto.

Krist nije samo kralj i središte čovječanstva, već cijeloga svemira. A sve to ne samo na neki ograničeni, vanjski, pravni ili moralni način, već živo, organski, ontološki i bitno. Na jedan istinski, stvaran — iako analogan — način Krist svoje otkupiteljsko djelo proteže na čitav svemir. On na neki tajanstveni način zrači na čitav svemir, preobražavajući ga i posvećujući. Svemir, stvoren od Krista, po Njemu pomiren, popravljen, u Njemu kao u Glavi ujedinjen, po takozvanoj konvergentnoj evoluciji (to je ona što teži k jednoj točki) čitav traži Krista; štoviše, konvergentni je razvoj svemira upravljan od Krista, teži k Njemu kao svome središtu i najvišem vrhuncu.

Tu kristologiju nije Teilhard de Chardin sam pronašao. On ju je crpio i njome se napajao iz izvora Novog zavjeta, osobito sv. Ivana i sv. Pavla, koje u svojim djelima obilno navodi.

Od sv. Ivana naročito su mu bliske ove misli:

»To ipak nije rekao od sebe, već je prorekao, jer bijaše veliki svećenik te godine, da Isus ima umrijeti mjesto naroda, i ne samo mjesto naroda nego da i *razasutu djecu Božju skupi u jedinstvu* . . .« (Iv. 12, 32)

»A ja, kad budem podignut sa zemlje, sve ću ljude privući k sebi« (Iv 12, 32).

Iz spisa sv. Pavla Teilhardova se kristologija nadahnjuje naročito ovim mislima:

»Po njemu, naime, živimo, mičemo se i jesmo, jer, kako su to rekli i neki vaši pjesnici, od njega potječemo« (Dj 17, 28, Pavlov govor na areopagu).

»Uistinu, mi koji živimo u ovom šatoru uzdišemo u tegobi što se ne želimo svući, nego na ovo obući drugo, da tako život proguta ono što je smrtno« (2 Kor 5, 4—5).

»Jer svi koji ste u Kristu kršteni, Krista ste obukli. Nema tu više ni Židova ni Grka; nema više ni roba ni slobodnjaka; nema više ni muškog ni ženskog, jer ste *svi samo jedno* u Kristu Isusu« (Gal 3, 27—28).

»A naša je domovina na nebesima, odakle i Spasitelja postojano očekujemo, Gospodina Isusa Krista, koji će, prema djelotvornosti kojom može sve podložiti sebi, preobraziti naše bijedno tijelo i učiniti ga jednakim svome slavnom tijelu« (Fil 3, 20—21).

Središnji tekst čini se da je ipak u poslanici Kološanima, glava prva, redak 15—20: »On je savršena slika Boga nevidljivoga, prvorođenac svakoga stvorenja, jer je u njemu sve stvoreno — sve na nebu i na zemlji; vidljivo i nevidljivo, bilo prijestolja, bilo gospodstva, bilo poglavarstva, bilo vlasti; sve je stvoreno po njemu i za njega. On je prije svega, i sve se u njemu drži u redu.

On je i glava Tijela Crkve:

on je početak, prvorođenac od mrtvih, da u svemu bude prvi,
jer Bog odluči u njemu nastaniti svu Puninu,
i po njemu pomiriti za nj sve što je na zemlji ili na nebu,
uspostavljajući mir krvlju njegova križa.«

I tako, oslanjajući se na objavu, Teilhard de Chardin tumači svoju kristologiju, svoga »kozmičkoga Krista«, »Kristovo kozmičko tijelo«. Krist milošću posvećuje duše i čini ih svojim tajanstvenim tijelom. Kristov posvetiteljski utjecaj Teilhard proširuje na čitav sveimr i zato govori o Kristovu svemirskom tijelu.

I Crkva u posvetnoj molitvi Kristu Kralju, koju je odobrio i oprostita obdario Pio XI, moli: »Isuse Kriste, klanjamo ti se kao kralju svemira. Sve što je stvoreno načinjeno je za te . . . .«

Teilhard de Chardin bio je veliki poklonik takvoga Krista Kralja, njegova Srca kao središta u njemu. U tome je bila i njegova pobožnost Srcu Isusovu, koju je napose gajio i doživljavao na prve petke u mjesecu.